

Henryk KURCZAB

*Scalanie treści kształcenia
w przygotowaniu zawodowym nauczyciela polonisty*

Rzeszów 1993

Oto ukazała się kolejna publikacja Henryka Kurczaba, dotycząca nauczania integrującego¹. Tym razem jej autor skoncentrował swoją uwagę na integracji treści kształcenia na poziomie szkoły wyższej. Swoje rozważania na ten temat pomieścił H. Kurczab w książce *Scalanie treści kształcenia w przygotowaniu zawodowym nauczyciela polonisty*, obejmującej sześć rozdziałów: I. *Metodologiczne problemy integracji nauk*; II. *Kierunki i modele integracji w naukach humanistycznych*; III. *Potrzeby edukacyjne a integracja nauk*; IV. *Integracja a specjalizacja w badaniach naukowych i dydaktyce szkoły wyższej*; V. *Badania nad integracją treści kształcenia polonistycznego*; VI. *Integracja treści kształcenia w praktyce dydaktycznej szkoły wyższej*.

Układ rozdziałów i zawarte w nich treści pozwalają podzielić omawianą publikację na dwie części. Część pierwsza, obejmująca rozdziały I, II, III, IV, ma charakter teoretyczny. Oparta jest przede wszystkim na bogatej literaturze przedmiotu. Część druga natomiast (rozdziały V i VI) powstała na podstawie przeprowadzonych przez autora badań empirycznych, którymi objęci zostali nauczyciele akademicki, studenci oraz nauczyciele poloniści, uczący w różnych typach szkół.

Należy zaznaczyć, że struktura poszczególnych rozdziałów wyraźnie wskazuje na dwutorowość problematyki podjętej przez H. Kurczaba. Z jednej strony w kręgu zainteresowań autora znalazło się nauczanie integrujące w ramach

¹ Por. H. Kurczab: *Nauczanie integrujące języka polskiego w wyższych klasach szkoły podstawowej*. W: „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”. Z. 9/27: „Filologia Polska. Dydaktyka Literatury i Języka Polskiego”. Rzeszów 1975; *Nauczanie integrujące języka polskiego w szkole ogólnokształcącej*. Rzeszów 1979; *Z badań nad nauczaniem integrującym języka polskiego*. „Polonistyka” 1982, nr 1.

jednego przedmiotu, który można nazwać umownie: język polski, a także korelacja treści kształcenia w układzie interdyscyplinarnym. Z drugiej — przedmiotem szczególnej troski i naukowej penetracji stała się dla H. Kurczaba kwestia przygotowania zawodowego, kształcenia umiejętności zawodowych nauczyciela polonisty.

Swoje rozważania nad wyodrębnionymi zagadnieniami rozpoczyna H. Kurczab od wyjaśnień terminologicznych. Definiuje takie pojęcia, jak: „integracja”, „nauka”, „wiedza”. Termin „integracja” autor precyzuje, odwołując się do wielu definicji słownikowych oraz do przykładów z różnych, często od humanistyki odległych, dziedzin nauki (np.: matematyka, cybernetyka, ekonomia, logika). Na tej też podstawie formułuje definicję nauczania integrującego. Jest nim dla autora omawianej publikacji „sposób nauczania, polegający na scalaniu różnorodnych treści języka polskiego jako przedmiotu nauczania w celu ukazania go jako całości. Nauczanie integrujące rozumiane jest tutaj jako cykl czynności nauczyciela i ucznia, których celem jest logiczny układ i powiązanie treści nauczania. Eksponuje ono zatem potrzebę wiązania głównych działów przedmiotu, a w jego obrębie poddziałów, występujących w programie języka polskiego i studiów polonistycznych.” (s. 10). Jednak — jak się okazuje w toku dalszej lektury omawianej publikacji — przytoczona definicja nie jest definicją zamkniętą, pełną. Kolejne jej piętra buduje H. Kurczab przez całą książkę, konsekwentnie uzupełniając ją coraz to nowymi elementami, które pozwalają postrzec integrację jako zjawisko wieloaspektowe, złożone.

Jak słusznie w toku swoich rozważań zauważa H. Kurczab, aby nauczanie integrujące mogło zaistnieć na etapie kształcenia uniwersyteckiego, a następnie na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej i w szkole średniej, konieczne jest również integrowanie badań naukowych, ścisła współpraca specjalistów z różnych dziedzin w rozwiązywaniu problemów interdyscyplinarnych. Obecna nauka jest niestety — jak podkreśla H. Kurczab — niespójna, jej poszczególne działy rozwijają się czy raczej trwają w izolacji. Stan ten niewątpliwie hamuje prace badawcze, rozwój różnych dyscyplin; wpływa także negatywnie na procesy dydaktyczne.

Zdaniem H. Kurczaba istnieją jednak obszary nauki, w których — mimo istniejących tendencji dezintegrujących — realizowany jest model badań integrujących. Formułę scalającą różnorodne kierunki badań realizuje między innymi historia kultury oraz pedagogika. Z ich doświadczeń powinna zatem korzystać współczesna polonistyka. Szczególnie zaś istotne — co słusznie akcentuje autor — jest w przypadku programów wyższych studiów polonistycznych i w kierunkach badań naukowych sięgnięcie po koncepcje semiotyczne. Semiotyka bowiem, łącząc wiele dyscyplin naukowych, jest uznawana za jedną z najbardziej uniwersalnych dziedzin wiedzy, zwłaszcza na gruncie nauk humanistycznych. Ukierunkowanie semiotyczne, sięgnięcie po narzędzia badawcze właściwe semiotyce sprzyja — co podkreśla autor — procesem

scalającym między literaturą a różnymi dziedzinami sztuk pięknych, między językoznawstwem a teorią literatury. Liczne przykłady takich wzajemnych relacji i powiązań zamieszcza H. Kurczab w swojej książce. Mogą one z powodzeniem stanowić podstawę do konkretnych działań dydaktycznych (konspekt zajęć, lekcji), mogą też być inspiracją do innych działań integrujących w kształceniu polonistycznym i na lekcjach języka polskiego (por. s. 32—37, 40—42).

W opinii H. Kurczaba właśnie integracja jest jedną z najlepszych wśród wielu możliwości edukacyjnych. Dzięki kształceniu integrującemu przekazywana jest bowiem wiedza spójna, scalona, uogólniona i operatywna. Integracja pozwala spojrzeć całościowo na rzeczywistość, zmusza często do rozwiązywania problemów interdyscyplinarnych, ukazując tym samym związki między różnymi obszarami nauki. Kształcenie integrujące zapobiega również gromadzeniu wiedzy w postaci zamkniętych struktur poznawczych, wiedzy przeciążonej oderwanymi faktami, wiedzy, która szybko ulega zapomnieniu. Wskazując na zalety integracji, H. Kurczab opowiada się za koncepcją nauczania zintegrowanego grupującego przedmioty pokrewne w tzw. bloki. Zdając sobie sprawę z trudności, jakie towarzyszą wprowadzeniu takiego modelu nauczania, autor postuluje wdrażanie nauczania integrującego na wszystkich szczeblach szkolnictwa poprzez „zastosowanie koordynacji doboru treści nauczania wszystkich przedmiotów pokrewnych, ich koordynacji czasowej, poprzez włączenie do programów, podręczników i wskazówek metodycznych dla nauczycieli treści syntezujących oraz specjalnych przedmiotów syntezujących do programu klas starszych” (s. 52). Jednocześnie H. Kurczab wskazuje, że w programie studiów polonistycznych powinien być położony większy nacisk na przedmioty metodologiczne, które ułatwią studentom, przyszłym nauczycielom, dogłębne poznanie złożonej rzeczywistości, przygotowują do podjęcia badań interdyscyplinarnych.

Integrację przeciwstawia H. Kurczab specjalizacji. Trafnie zauważa, że zbyt daleko posunięta specjalizacja w poszczególnych dziedzinach nauki zagraża jej rozwojowi jako całości, utrudnia przekazywanie nauki w procesie kształcenia. Autor nie neguje wartości specjalistycznych badań naukowych, postuluje jednak, by integrowane były wnioski z tych badań wpływające. Odnosząc problem specjalizacji i integracji do kwestii kształcenia nauczycieli polonistów, opowiada się za połączeniem specjalizacji zawodowej z możliwie szerokim i zintegrowanym wykształceniem ogólnym, które pozwoli poloniście swobodnie poruszać się po rozległym obszarze zagadnień językowych, literackich, historycznych i kulturowych, a także ułatwi właściwe realizowanie określonych zadań pedagogicznych. Stanowisko takie jest bezsprzecznie słuszne, gdyż w szkole podstawowej i średniej wszystkie wymienione elementy zostały zamknięte w jednym przedmiocie — języku polskim.

Ten stan rzeczy implikuje potrzebę stworzenia takiego modelu studiów polonistycznych, które wyposażyłyby przyszłych nauczycieli nie tylko w wiedzę

i umiejętności z zakresu poszczególnych dyscyplin, ale i wskazywałyby na występujące między nimi związki oraz współzależności.

W obecnym systemie kształcenia, czego dowodzą przeprowadzone przez H. Kurczaba badania, działania integrujące, scalające różnorodną wiedzę polonistyczną są domeną dydaktyki literatury i języka polskiego. Wynika to oczywiście z interdyscyplinarnego charakteru tego przedmiotu, nie powinno jednak zwalniać z działań integrujących innych zajęć uniwersyteckich. Tymczasem tylko na zajęciach z dydaktyki studenci uczą się integrować wiedzę merytoryczną z różnych dziedzin, scalać nabytą wiedzę z koniecznymi umiejętnościami oraz przetwarzać posiadane wiadomości w niezbędną wiedzę operatywną. Stan taki, co znalazło potwierdzenie w badaniach H. Kurczaba, nie zadowala ani studentów, ani też dydaktyków. Aby student mógł otrzymać wszechstronne wykształcenie humanistyczne i przygotowanie metodyczno-pedagogiczne, również na innych zajęciach powinny być podejmowane działania integrujące. Przy ustalaniu zaś tematyki zajęć i wyborze metod kształcenia studentów punktem wyjścia powinien stać się program nauczania dla szkół podstawowych i średnich. Ułatwi to niewątpliwie prowadzenie zajęć pod kątem przygotowania zawodowego nauczyciela polonisty, a treści nauczania akademickiego staną się faktycznie powiązane z potrzebami szkoły.

Te ostatnie spostrzeżenia Henryka Kurczaba są szczególnie istotne i wskazują na kierunek przemian, jakie powinny dokonać się w nauczaniu uniwersyteckim, aby kształcenie zawodowe nauczycieli polonistów było rzeczywiście efektywne.

Kończąc omawiane książki H. Kurczaba, należałoby jeszcze zatrzymać się na jej stronie językowo-stylistycznej. Niestety budzi ona pewne zastrzeżenia. Są to zapewne zaniedbania na etapie korekty charakteryzowanej publikacji. Niemniej jednak trzeba zauważyć, że zwłaszcza w pierwszej części pracy pojawiło się wiele usterek interpunkcyjnych (np. na s. 5, 12, 14, 23, 52) oraz stylistycznych (np. na s. 9, 18, 48, 60). Niedostatkiem książki H. Kurczaba jest też brak na jej końcu pełnej ciągłej bibliografii pozycji przez autora cytowanych czy też w inny sposób w pracy wykorzystanych.

Podsumowując przeustawioną tutaj charakterystykę książki H. Kurczaba, można stwierdzić, że stanowi ona cenny głos w dyskusji nad efektywnością kształcenia nauczycieli polonistów, nad możliwościami edukacyjnymi i badawczymi wyższych uczelni. Trudno się nie zgodzić z opinią H. Kurczaba, że nauczanie integrujące w przypadku studiów polonistycznych jest koniecznością, jest działaniem niezbędnym, zmierzającym do przekazywania i nabywania wiedzy kompletnej, operatywnej, a przede wszystkim wiedzy powiązanej z potrzebami szkoły.

Jednak, aby nauczanie integrujące mogło na poziomie uniwersyteckim zaistnieć, trzeba by było przeprowadzić na wyższych uczelniach wiele reform, poczynawszy od zmian w siatkach programów studiów, a skończywszy na przygotowaniu do takich działań dydaktycznych nauczycieli akademickich.

Danuta Krzyżyk